

מגילה כז. (שורה 14) עד כז: (10 שורות מלמטה)

ביאורים

צד אחד בריבית: מהתורה נאסרה רק ריבית קצוצה (שבזמן ההלוואה נקבע כמה ריבית תשולם). חכמים אסרו גם ריבית שאינה קצוצה. החכמים נחלקו מה הדין בעיסקה שלא ברור מה יקרה בסופה. האם היא תהיה הלוואה בריבית או שהיא תהיה מכר. מקרה זה שבו העיסקה אינה בצורה מובהקת - הלוואה בריבית מותרת לפי ר' יהודה ואסורה לפי חכמים.

מכירת ספר תורה ישן

מותרת: א. כדי ללמוד תורה.
ב. כדי לישא אישה.

אסורה: א. לכל צורך של חולין (אפילו אם אין לו מה לאכול).
ב. כדי לכתוב ספר חדש (מחשש שיפשע ולא יכתוב).

ספק: כדי לקנות ספר תורה חדש שנמצא כבר לפנינו.

ואם מכר: לא יראה ברכה באותן מעות לעולם.

הספק תלוי בהבנת דין 'מעלין בקודש ואין מורידין' האם הדגש הוא להעלות בקודש (ואז אסור להעביר קדושה מספר לספר). או שהדגש הוא לא להוריד (ואז מותר להעביר קדושה מספר לספר).

וכשאין ברירה (כמו להניח ספר על ספר) - מותר.

מעות שנשארו

דין המשנה.

נשארו ממכירה רגילה של חפץ קדוש: קונים בהם דבר קדוש.

נשארו ממכירה על ידי טובי העיר (ובמעמד אנשי העיר): קונים בהם מה שירצו.

חידושו של רבא.

נשארו מגבייה: קונים בהם מה שירצו.

פסקו עליו צדקה מחוץ לעירו - חייב לשלם:

יחיד - ישאיר את הכסף בעיר.

קבוצה - כשיחזרו לעירם יקחו עימם את הכסף (ויעבירו אותו לגבאי הצדקה).

אך אם יש תלמיד חכם המתעסק בצרכי צבור: הכסף יישאר אצלו בכל מקרה.

משנה

מכירת בית כנסת של רבים ליחיד?

ר' מאיר: אסורה (בכך מורידים אותו מקדושתו).

חכמים: מותרת (אחרת יהיה אסור אף למכור של עיר גדולה לקטנה).

תגובת ר' מאיר: מעיר גדולה לקטנה עדיין יש דברים שבקדושה (כיוון שיש מניין).
תגובת חכמים: יש שם ביטול 'ברוב עם הדרת מלך'.

משנה

מכירת בית כנסת

ר"מ: מותרת בתנאי שאם ירצו יוכלו להחזירו. (כשיטת ר"י הסובר שאין זה ריבית) חכמים: מותרת לכל שימוש חוץ משימוש ביזיון. (מרחץ, בורסקי, טבילה, בית המים) ר' יהודה: מותרת בתנאי שמוכרה לשם חצר. (ואז כל התשמישים מותרים)

מדוע לר"י אין בכך ריבית?

ר' יוחנן: כי 'צד אחד בריבית' מותר.

רבא: כי 'ריבית על מנת להחזיר' מותרת. [ומדובר שהתנו שישלמו את שכירות בית הכנסת אם יחזרו מהמכירה]

המשתין רשאי להתפלל רק לאחר זמן הילוך ד' אמות, משום ניצוצות.

המתפלל רשאי להשתין רק לאחר זמן הילוך ד' אמות, כדי שנפשו תסיים להתפלל.

ורשאי להשתין במקום בו התפלל (תפילת עראי).

ר' זכאי הקפיד לא לעשות כך, ובזכות זאת האריך ימים.

מגילה כז: (10 שורות למטה) עד כח: (שורה אחרונה)

ביאורים

חומרא דר' זירא: כדי למנוע טעויות וקשיים שונים בחישוב ימי הנדה, החמירו בנות ישראל על עצמם שכל פעם שיראו טיפת דם הם יהיו טמאות ויצטרכו לספור 7 ימים נקיים לפני טבילה במקווה. החמרה זו התקבלה כהלכה פסוקה ומוחלטת. מסיבות שונות יש להתחיל בספירת הימים הנקיים רק לאחר מספר ימים [הדעה הנפוצה: 5 ימים] מראיית הדם הראשונה.

הנהגות שגרמו לחכמים להאריך ימים

בין אדם לחבירו

- לא לכנות שם לזולת.
- לא להתכבד בקלון החבר ולא לשמוח מתקלתו.
- למחול לפני השינה לכל מי שציער אותנו.
- לוותר על הממון (להשאיר טיפ).
- לא לעמוד על מדותינו (ולא לגמול רע למי שציערנו).
- לא להקפיד בתוך ביתו.

שמירת קדושה

- לא לקצר את הילוכו דרך בית הכנסת.
- לא להשתין בסביבת המקום בו התפלל.
- להגיע ראשון לבית המדרש.
- לא להרהר קדושה במקומות מטונפים.
- לא ללכת ד' אמות ללא תורה ותפילין.
- לא לישון בביהמ"ד כלל.
- לא לבטל אף פעם קידוש היום בשבת.

הנהגות שונות

- לא לקבל מתנות. ('שונא מתנות יחיה')
- לא לאכול מבהמה שלא הורמו מתנותיה.
- לא לישא כפיים (לברכת כהנים) ללא ברכה לפני כן.
- לא להסתכל בדמות אדם רשע.

צניעות

- כשהתלמידים יושבים בבית המדרש לא לפסוע על גביהם (לא לנהוג שררה).
- לא לצעוד בפני מי שגדול ממנו.
- לא לברך בסעודה לפני כהן.

ר' יוחנן: אסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע.
ר' אלעזר: והמסתכל – עיניו כהות.

כשמעלת הכהן שווה לתלמיד חכם, אך אם הכהן הוא עם הארץ אסור להקדימו לפני תלמיד חכם.

משנה

דברים שאסור לעשות בבית כנסת שחרב:

- להספיד בתוכו.
- להפשיל בתוכו חבלים.
- לפרוש בתוכו מצודות.
- לשטוח על גג פירות.
- לעשות אותו דרך קיצור להולכים.
- לתלוש עשבים שעלו בו – כדי שתהיה עוגמת נפש לרואים.

כי ביהכנ"ס קדוש אף כשהוא שומם.

לתלוש את העשבים ולהניחם: מותר. (כט ע"א)

ברייתא

קלות ראש שאסורה בבית כנסת בנוי

- לאכול ולשתות.
- להתקשט בתוכו. [גמ': אך לחכמים ולתלמידיהם - מותר]
- לטייל בתוכו.
- להיכנס לתוכו כהגנה ממצג אויר.
- להספיד בו הספד של יחיד.

דברים שמתיר לעשות בבית כנסת בנוי

- לקרות ולשנות בו.
- להספיד בו הספד של רבים. (הספד שנוכחים בו הרבה אנשים)

אך בתי כנסיות שבבבל נעשו על תנאי שיהיה מותר להשתמש בהם כל שימוש חוץ מלחשב בו חשבונות.

סופו של בית כנסת שמחשבין בו חשבונות שימותו בעירו מתים שאין להם קוברים.

אם צריך לקרוא למישהו מביהכנ"ס: יתעכב קצת בביהכנ"ס, ורצוי שילמד משהו.

מגילה כח: (שורה אחרונה) עד כט: (8 שורות מלמטה)

ביאורים

חדא מכלל חבירתה איתמר: דבר אחד מוסק מתוך הדבר השני. אחד הדברים לא נאמר בפירוש אלא הוסק מתוך דבר אחר. ביטוי תלמודי המשמש תשובה לתמיהה על כפילות בדבריו של אחד החכמים, כאשר מסבירים שהתשובה היא שהוא באמת לא אמר את שתיים אלא אחד מהם הוסק מתוך השני.

ברייתא

כשאין מספיק אנשים – מבטלין תלמוד-תורה עבור:

- הוצאת המת.
- הכנסת כלה.

האמוראים נחלקו כמה זה "מספיק אנשים". כולם מודים שמדובר בכמות אדירה של לפחות עשרות אלפי אנשים.

דין זה הוא למי שקרא ושנה, אך למי שהיה מלמד לאחרים – אף אם יש מספיק אנשים, מבטלין!

כל מקום שישראל גלו – שכינה עמהן:

1. כשאנו בגלות ה' גולה עימנו - וכשאנו חוזרים ה' חוזר עימנו.
2. מקום השכינה בגלות הוא בבתי הכנסת ובבתי המדרש או בביתם של החכמים הגדולים.
3. 'ה' אהבתי מצון אתה היית לנו' – מכאן שיש עדיפות ללמוד דווקא בבית הכנסת.
4. עתידין בתי הכנסת ובתי המדרש שבגלות להגיע לארץ ישראל ("כי כתמוך בהרים וככרמי פיס יבא" – ק"ו בתי הכנסת)

ברייתא

דברים שאסור לעשות בבית קברות:

- לרעות בהמות.
- להעביר אמת מים.
- ללקט משם עשבים (ואם ליקט: שורפן במקומן).

מקרים שבהם מותר לעשות קיצור-דרך דרך בית הכנסת:

- ר' אבהו: אם היה שביל לפני שנבנה בית הכנסת.
- רנב"י: מי שנכנס לבית הכנסת לצורך אחר.

משנה

קריאת ארבע פרשיות:

- בשבת שלפני ר"ח (ואם ר"ח חל בשבת אז בשבת ר"ח): קוראים שקלים.
 בשבת שלפני פורים: קוראים זכור.
 בשבת השלישית: קוראים פרה.
 בשבת הרביעית: קוראים החודש.
 בשבת החמישית: חוזרים לקרוא כרגיל.

החלפת הקריאה הרגילה:

בר"ח, חנוכה, פורים, תעניות, מעמדות, יוה"כ: מפסיקים את הקריאה הרגילה עבור הקריאה המיוחדת לימים אלו.

"משמיעין על השקלים" כבר בר"ח אדר כדי שיביאו שקלים למקדש ויוכלו לקנות בזה את הקרבנות שיוקרבו מר"ח ניסן והלאה.

מה היא 'פרשת שקלים'?

רב: פרשת קרבן התמיד.

שמואל: פרשת שקלי המשכן.

קושיה על שמואל

קושיה: היכן מוזכרים קרבנות בפרשיה זו, והרי השקלים היו לאדנים?
 תירוץ: 3 תרומות הוזכרו בפרשיה זו, ואחת מהן היתה עבור הקרבנות.

קושיות על רב

קושיה: מדוע הפרשיה קרויה 'שקלים'?
 תירוץ: מביאים שקלים כדי שיקריבו בניסן קרבנות (המוזכרים בפרשיה זו) מתרומה חדשה.

קושיה: במה שונה קריאה זו מקריאת שאר ראשי חודשים?
 תירוץ: בכמות העולים לקריאה זו. [לדעה א': 7 העולים. לדעה ב': 4 עולים]

קושיה: מדוע מפטירין ביהודע הכהן?
 תירוץ: כי הקרבנות מובאים מהשקלים החדשים, ועניין הכסף מוזכר שם.

קושיה: כיצד ייתכן שיהיה מצב שבו קוראים בסמיכות לשבת שקלים את הפרשה עצמה שבה מופיעה פרשיה זו (כפי שמזכירה הברייתא)?
 תירוץ: בא"י חלוקת הפרשות היא תלת-שנתית, ואפשרי שיקראו את פרשת פנחס בחודש אדר.

אך לשמואל לא קשה:
 בהפטרה זו נאמר 'כסף'
 כמו בכי-תשא.

אך לשמואל לא קשה:
 פרשת כי תשא חלה
 בחודש אדר.

מגילה כט: (8 שורות מלמטה) עד ל: (משנה)

קריאת ר"ח וקריאת חנוכה - מי קודם

ר"נ, רבה (וכן הלכה): ר"ח (3 קוראים בקריאת ר"ח, ואחד בקריאת חנוכה).
 רדמ"ח, רב יוסף: חנוכה (3 קוראים בקריאת חנוכה, ואחד בקריאת ר"ח).

תדיר קודם לשאינו תדיר.

ר"ח הוא זה שגרם לעולה הרביעי, ולכן הוא זה שמוקדש לקריאת ר"ח.

התנגשות בין פרשת שקלים לפרשת השבוע

קריאת שקלים בפרשת כי תשא (שבתוכה פרשת שקלים)

ר' יצחק נפחא:
 6 עולים קוראים את פרשת כי תשא ללא פרשת שקלים, והשביעי קורא פרשת שקלים.

אב"י:
 6 עולים קוראים את פרשת כי תשא כולל פרשת שקלים, והשביעי חוזר וקורא פרשת שקלים.

אב"י מתנגד להצעה של ר"נ כיוון שלא ניכר שהקריאה היא עבור פרשת שקלים (יחשבו שהוא משלים את מה שפספס).

קריאת שקלים בפרשת תצוה (שלפני פרשת שקלים)

ר' יצחק נפחא:
 6 קוראים את פרשת תצוה, והשביעי קורא פרשת שקלים

אב"י:
 6 קוראים את פרשת תצוה ואת פרשת שקלים, והשביעי חוזר וקורא פרשת שקלים.

אב"י מתנגד להצעה של ר"נ כיוון שלא ניכר שהקריאה היא עבור פרשת שקלים (יחשבו שזה המשך פרשת תצוה).

פורים שחל ביום שישי

רב: שבת זכור חלה לפני פורים. [כדי לא להקדים עשייה לזכירה]

שמואל: שבת זכור חלה לאחר פורים (בט"ו). [ערים מוקפות עושים פורים בט"ו לכן העשייה והזכירה מתקיימות יחדיו]

פורים שחל בשבת: מח' אמוראים האם במקרה זה רב מודה לשמואל.

ר"ח אדר שחל ביום שישי

רב [כר' יהודה הנשיא]: שבת שקלים חלה לפני ר"ח. [צריך שבועיים מלאים לפני שהשולחנות יתחילו לשבת בט"ו]

שמואל [כר"ש בן אלעזר]: שבת שקלים חלה לאחר ר"ח. [ט"ו חל ביום שישי ולכן השולחנות יתחילו לשבת רק ב"ז]

ברייתא

שבת שקלים: שבת שלפני ר"ח אדר / בר"ח אדר. (הפטרה: בדק הבית של יהודיע)

שבת זכור: שבת שלפני פורים. (הפטרה: מלחמת שאול בעמלק)

שבת פרה: שבת שלאחר פורים. (הפטרה: גאולת וטהרת ישראל לעתיד לבוא (יחזקאל לו))

שבת החודש: שבת שלפני ר"ח ניסן. (הפטרה: טהרת המקדש ועבודת הקרבנות לעתיד לבוא (יחזקאל מה))

בימים שבהם אין הפטרה כלל (בתעניות ומעמדות):

כולם מודים שמבטלים את הקריאה הרגילה עבור קריאת היום. (סדר היום הייחודי של התענית לא מאפשר לקרוא בבוקר כרגיל ורק במנחה את קריאת התענית)

4 פרשיות – במקום מה הם באות?

ר' אמי: במקום הפרשות הרגילות.

ר' ירמיה: במקום ההפטרות הרגילות.

סדר היום בתענית:

מהבוקר עד אמצע היום: מעיינים במעשי העיר.

ברבע השלישי של היום: קוראים בתורה ובהפטרה.

ברבע הרביעי של היום: מבקשים רחמים.

מגילה ל: (משנה) עד לא: (שורה 6 ברחבות)

משנה וברייתא

במועדים יש לקרוא מעין המאורע (וידבר משנה את מאצרי ה' אל בני ישראל')

פסח

י"ט ראשון: פרשת מועדות שבויקרא. (הפטרה: פסח גלגל)

חנה"מ: מענייני פסח.

שבת חנה"מ: פרשת המועדות ש'בכי תשא'. (הפטרה: 'העצמות היבשות')

י"ט אחרון: קריאת ים סוף. (הפטרה: 'וידבר דוד')

ובי"ט שני של גלויות:
הפטרה: פסח יאשיהו.

ובי"ט שני של גלויות:
פרשת המועדות של ראה. (הפטרה: 'עוד היום')

שבועות

ת"ק (והמשנה): פרשת המועדות שבויקרא. (הפטרה: חבקוק)

אחרים: מתן תורה. (הפטרה: מעשה מרכבה)

כשיש 2 י"ט של גלויות:
ביום א' נוהגים כאחרים,
וביום ב' כת"ק.

סוכות

י"ט ראשון: פרשת מועדות שבספר ויקרא. (הפטרה: מלחמת יום הדין)

חנה"מ: קרבנות החג.

שבת חנה"מ: פרשת המועדות ש'בכי תשא'. (הפטרה: מלחמת גוג ומגוג)

י"ט אחרון: מצות וחוקים ופרשת המועדות של ראה. (הפטרה: חנוכת ביהמ"ק)

ובי"ט שני של גלויות:
(הפטרה: 'ויקהלו אל המלך שלמה')

ובי"ט שני של גלויות:
'וזאת הברכה'. (הפטרה: 'יעמוד שלמה')

ימים נוראים

ר"ה: ת"ק (והמשנה): מפרשת המועדות שבויקרא. (הפטרה: 'הבן יקר')

י"א: 'וה' פקד את שרה'. (הפטרה: שירת חנה)

י"ו כ"ג: שחרית: עבודת יום כיפור.

מנחה: איסורי עריות.

(הפטרה: 'כי כה אמר רם...')

(הפטרה: ביונה)

כיום שעושים 2 ימים של ר"ה:
ביום א': נוהגים כ"א.
ביום ב': עקדת יצחק (הפטרה: 'הבן יקר').

בהפסרת י"כ מופיע עקרון חשוב מאוד:
כשמופיעה גדולתו של הקב"ה מופיעה
לצידה ענוותנותו - דאגתו לחלש ולמסכן.

משנה וברייתא

מועדים נוספים

חנוכה: נשיאים. (הפטרת בשבת א': נרות זכריה. בשבת ב': נרות שלמה)
פורים: 'ויבא עמלק'.
ראש חודש: 'ובראשי חדשיכם'.

הפטרת שבת ר"ח: 'והיה מדי חדש בחדשו'.
הפטרת שבת ערב ר"ח: 'מחר חדש'.
הפטרת שבת ר"ח אב: 'חדשיכם ומועדיכם שנה נפשי'.

ימי חול

מעמדות: מעשה בראשית.
תעניות: ברכות וקללות. [עולה אחד קורא את הקללות]
ב', ה', ומנחה בשבת: תחילת הפרשה הבאה. [ובשבת חוזרים על מה שקראו]

מדוע קוראים במעמדות במעשה בראשית?
 כי בלי עסקי הקרבנות (=מעמדות) - לא נתקיימו שמים וארץ, כי לא היה מה שיכפר על חטאי ישראל.

לאחר חורבן ביהמ"ק:
 אמירת קרבנות נחשבת כהקרבה, וכך נמחלים החטאים.

תשעה באב

הקריאה: אחרים: 'ואם לא תשמעו לי'.
רנב"י: 'עד אנה ינאצוני העם הזה'.
י"א: 'עד מתי לעדה הרעה הזאת'.
המנהג: 'כי תוליד בנים'.
הפטרה: רב: 'איכה היתה לזונה'.
המנהג: 'אסף אסיפם'.

מגילה לא: (שורה 6 ברחבות) עד לב. (סוף המסכת)

ביאורים

בת קול: הגמרא בסנהדרין (יא ע"א) אומרת שמשמתו נביאים האחרונים נסתלקה רוח הקודש מישראל ואעפ"כ היו משתמשים בבת קול כפי שגם נלמד בסוגייתנו. בכוזרי (ג, יא) נאמר ש: "היו טובי החכמים שבבית שני רואים צורות ושומעים בת קול, והיא מדרגת החסידים אשר למעלה ממנה רק מדרגת הנביאים", ורבינו בחיי (דברים לג, ח) כתב: "ודע כי ארבע מדרגות הן בנבואה, בת קול אורים ותומים רוח הקדש נבואה, וכולן מדרגות חלוקות זו למעלה מזו".
[ועל פשר הביטוי 'בת' קול ראה: תוס' סנהדרין, מהר"ץ חיות סנהדרין, תוס' יו"ט יבמות טז, ו]

ציטוט מהמשנה

אין להפסיק את הקריאה באמצע הקללות.

המקור: ר' אסי: 'אוסר ה' קני' א ת אס'.
ר"ל: אין לברך ברכת התורה על הקללות.

ולכן יש להתחיל לפחות פסוק אחד לפני תחילת הקללות ולסיים לפחות פסוק אחד אחרי הקללות.

דין זה נאמר על הקללות שבספר ויקרא, אך בקללות שבספר דברים מותר להפסיק. (כיוון שנאמרו בלשון יחיד ומשה מפי עצמו אמרן)

מה קוראים במנחה, בשני ובחמישי?

ר' מאיר: במנחה - קוראים את תחילת הפרשה הבאה. ביום שני - את ההמשך של מנחה. וביום חמישי - את ההמשך של יום שני.

ר"י, (וכך הלכה): תמיד קוראים את אותו הקטע (תחילת הפרשה הבאה).

קריאת הקללות הינה בסוף שנה (תכלה שנה וקללותיה)

שבספר ויקרא: קודם שבועות. (ר"ה לפירות האילן)
שבספר דברים: קודם ראש-השנה.

כיצד מברכים את הברכה שלפני הקריאה?

מאותה סיבה אסור לקרוא בתורה לתרגם.

ר' מאיר: כשהספר סגור. (כדי שלא יחשבו שהברכות כתובות בתורה)

ר"י, (וכך הלכה): כשהספר פתוח. (כולם יודעים שהברכות לא כתובות בתורה - ויש לברך כשנושא הברכה נמצא לפנינו)

'ואנני תשאנה דבר אחריק'

מכאן משתמשים בבת קול ואין בזה משום ניחוש. (ובתנאי ששמע קול שאינו מצוי וגם נכפלה התשובה)

'...נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם'

ר' שפטיה: נאמר על הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה. **אבי:** נאמר על שני ת"ח היושבים באותה עיר ושרויים במחלוקת (אבל הקורא בלא זמרה אינו נענש - מה הוא אשם שאין לו חוש מוזיקלי?)

טיפול בספר תורה

- הגולל צריך שיעמידנו על התפר.
- הגולל ספר תורה מענין לענין גוללו מבחוק (ולא מבפנים, כדי שלא יפול), ומהדקו מבפנים (ולא מבחוק).
- הגדול (מבין המניין) הוא זה שגולל את הספר תורה.
- הגולל נוטל שכר כנגד כולם.
- האוחז ס"ת ללא מטפחת - נקבר ערום (ללא אותה מצוה).